

Česká nová vlna

FAVh001 + FAVKh006

25. 11. 2020

Mgr. Šárka Gmitterková, Ph.D.

Cenzura jako komunikace? Jako taktická hra? Jako forma PR?

- Cenzura jako odvrácená, neviditelná strana „zlatých šedesátých“
- Převažující negativní vnímání cenzury X forma komunikace, taktické hry a vyjednávání
- Cenzura jako skrytý proces >> existují jen omezené písemné stopy a sporadická ústní svědectví
- Není výsadou jen totalitních vládnoucích systémů
- Koncept „rozptýlené cenzury“ (vč. autocenzury) + existence „strukturních mezer“
- Cenzura významy nejen eliminuje, ale též (spolu)vytváří
- ~~„cenzurní zásah“~~ X slovní spojení jako „administrativní zásah“, který provádí „pověřené orgány“, „organizační pracovníci“, „oficiální posuzovatelé“, kteří jednotlivá opatření „doporučují“

Filmové (interní) cenzurní orgány v 60. letech

- Do cenzurní komunikace vstupují:
 1. **Ředitel ČSF: Alois Poledňák (1959–1969)**
 2. **Ředitel FSB:** na základě návrhů TS schvaloval scénáře, zahájení přípravných prací a výroby, rozpočty, obsazení hlavních tvůrčích pozic. Měl právo kdykoliv zhlédnout natočený materiál, schvalovat první kopii a de facto mohl rozhodovat o jakékoliv záležitosti ve studiu. V letech 1963–1969 na pozici **Vlastimil Harnach**.
 3. **Ústřední dramaturg:** sleduje dramaturgickou činnost TS už ve fázi literární přípravy, ve spolupráci s TS připravuje dramaturgické a výrobní plány, posuzuje je z ideově-uměleckého hlediska, schvaluje scénáře chystaných snímků; může požadovat předvedení libovolné látky v kterémkoliv stadiu rozpracování, účastnit se jednání, projekcí natočeného materiálu a podávat návrhy na úpravy. V letech 1960–1968 na pozici **Břetislav Kunc**.
 4. Cenzurní praxi mohli vykonávat také dramaturgové nebo šéfové TS odmítáním potenciálně rizikových látek.

Posilování decentralizace dramaturgie

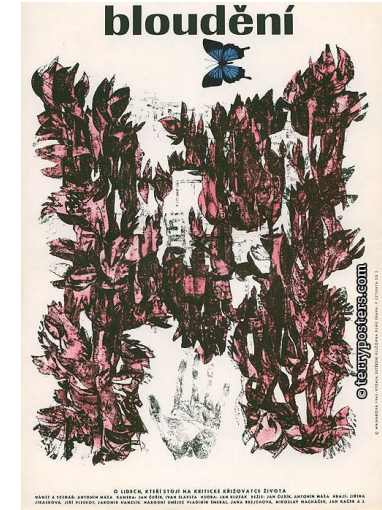
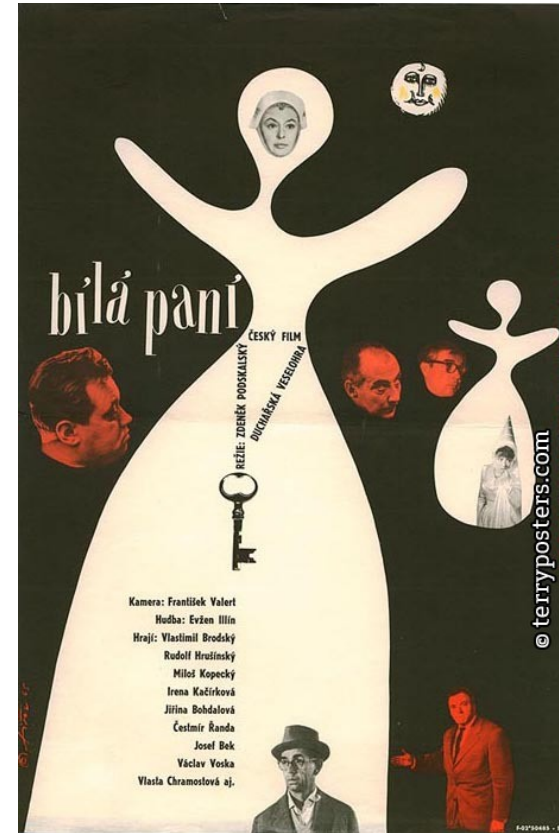
- 1959–1962: nad vývojem látek dohlíží centrální Ideově-umělecká rada >> její posudky jsou přísnější a víc tendenční + filmaři testují průchodnost různých námětů = pocitovaná dramaturgická krize; domácí film je umělecky nevýrazný, bez moderního výrazu, neideový.
- Únor 1962: ČSF se stává samostatná výrobně hospodářskou jednotkou, příslušící v otázkách ideových pod ÚV KSČ
- Březen 1962: zrušena centrální Ideově-umělecká rada
- Duben 1962: vzniká Ústřední filmová rada a hlavně jednotlivé Ideově-umělecké rady při jednotlivých TS (cca 7 až 8 členů z řad interních pracovníků a externích spolupracovníků) >> mají nově vyšší pravomoci
- Mimo výrobní složky cenzurní zásahy doporučovala Hlavní správa tiskového dohledu (dále HSTD), vyšší úroveň pak představovalo Ideologické oddělení ÚV KSČ >> schvalovací proces až po interním barrandovském schvalování

1962–1964: uvolňování

- Přehodnocování kulturní politiky: na veřejnost se vraceli zapovězení tvůrci a díla, fenomén nastupující generace mladých tvůrců; objevují se svědectví o autocenzuře
- FSB se začíná programově orientovat na tvorbu mladých autorů >> v roce 1963 debutovalo celkem 9 režisérů – Miloš Forman, Věra Chytilová, Jaromil Jireš, Pavel Hobl, Zdenek Sirový nebo Čestmír Mlíkovský >> jde o filmy levné, které se dokázaly prosadit v zahraničí a někdy s sebou nesly i divácký (potažmo komerční) úspěch
- Roste sebevědomí FSB i tvůrců – testují limity cenzurních procesů, např. nepředkládali ke kontrole materiály před zahájením nebo dokončením výroby

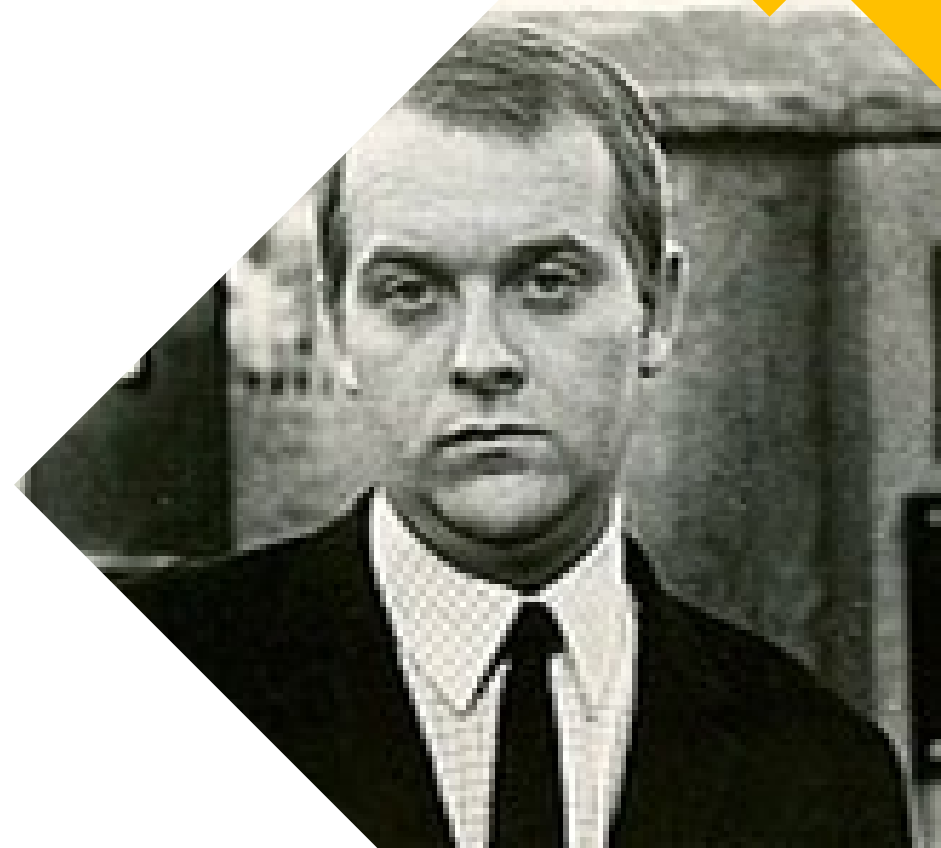
1965: rok problematických filmů

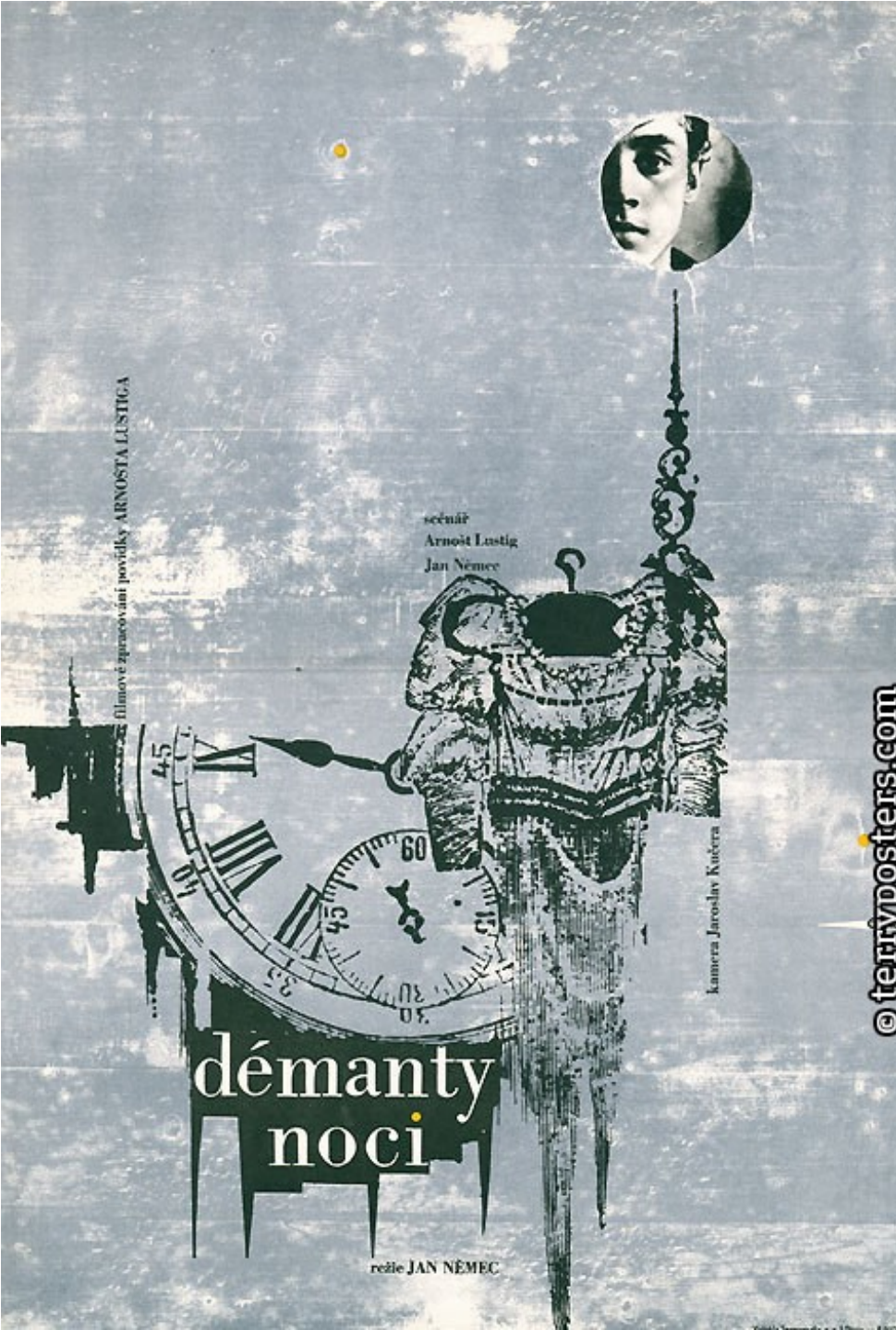
- Celkem 22 cenzurních zásahů, počty ukazují na kolizi mezi HSTD, ÚV KSČ a FSB/TS
- Konec hledání a objevování strukturních mezer
- Nově se objevuje důraz na ekonomické hledisko (forma cenzury?)
- HSTD rok 1965 hodnotí jako problematický, vzniká série problematických filmů, nejvýrazněji pak *Každý den odvalu* (1964, r. Evald Schorm), *Třiatřicet stříbrných křepelék* (1964, r. Antonín Kachlík), *Hrdina má strach* (1965, r. František Filip) nebo *Bloudění* (1965, r. Jan Čuřík, Antonín Máša)
- FSB reaguje zastavením minimálně tří rozpracovaných projektů >> preventivní regulace

Jan Němec (1936–2016)

- „Sami režiséři nové vlny si přezdívky nedávali. Jen Miloš Forman, Ivan Passer a Miroslav Ondříček si říkali navzájem machisticky ›ty býku«. Ale filmová kritika jim určité nálepky dala: Věra Chytilová byla první dámou českého filmu, Evald Schorm morální autoritou ›svatým spravedlivým«, a Jiří Menzel benjamínkem nové vlny. Jan Němec byl jejím enfant terrible, zlobivým dítětem.“
- metodický provokatér, velmi důsledný a nekompromisní k sobě i ostatním
- Po absolutoriu na FAMU pracoval jako asistent režie na filmech Krškových filmech *Osení* a *Kde řeky mají Slunce* a na filmu *Vyšší princip* Jiřího Krejčíka

Démanty noci (1964)

- Nerealizované projekty „Západní nádraží“ (vyvíjený spolu s Arnoštem Lustigem) a „Chuť léta“ >> v prvním případě měl Němec prokázat, že je režisérem ochotným točit socialistickou látku, ve druhém projekt sliboval „lehčí pandán k filmu *Slnko v sieti*“
- práce na LS se pohnuly kupředu roku 1962, v souladu s reorganizací dramaturgie a TS
- podle povídky „Tma nemá stín“ (Arnošt Lustig), která reflektuje autorův útěk z transportu smrti + Lustigova zesnulého kamaráda
- příběh dvou židovských chlapců, kteří utečou z transportu, prchají lesem a nakonec jsou zcela vyčerpaní chycení staříky ze sudetoněmecké domobrany. Vyprávění v několika liniích, kdy se realita prolíná s vizemi, sny a retrospektivami.

Démanty noci

- Ester Krumbachová – dramaturgie a kostýmy
- „Démanty noci jsou jednoduché jako facka. Je to vlastně takový princip terče: když chcete sdělit světu něco důležitého, je lepší se nezaměřovat přímo na střed. Když dobře střílíte, střílejte vedle terče, ale mockrát. Ty střely to černé vydírkují.“
- Kamera – Jaroslav Kučera a Miroslav Ondříček
- František Vlácil jako garant; asistent režie Hynek Bočan
- V hlavních rolích Antonín Kumbera a Ladislav Janský

Démanty noci

- návštěvnost výrazně podprůměrná (70 000) >> druhý distribuční okruh ve 4 kopiích; primárně centra velkých měst, umělecká kina filmové kluby, nikoliv malá okresní kina
- vyzdvihuje se exportní potenciál >> mezinárodně srozumitelná řeč filmu
- kritika *Démanty noci* až na sporadické výhrady hodnotila nadšeně >> akcentována nadčasovost filmu
- roku 2018 digitálně restaurovaná verze uvedená na MFF Cannes, v sekci Cannes Classics, a v srpnu také v obnovené distribuční premiéře

